

maatschappelijke oriëntatie – teksten

bijbelteksten

teksten met een dubieuze interpretatie	daartegenover
Geef dan wat van de keizer is aan de keizer en geef aan God wat God toebehoort Mat 22:21	42 <i>Jullie weten dat de volken onderdrukt worden door hun eigen heersers en dat hun leiders hun macht misbruiken.</i> 43 Zo mag het bij jullie niet gaan. Wie van jullie de belangrijkste wil zijn, zal de anderen moeten dienen 44 en wie van jullie de eerste wil zijn, zal ieders dienaar moeten zijn, 45 Want ook de mensenzoon is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losgeld voor velen.
1 Iedereen moet het gezag van de overheid erkennen, want er is geen gezag dat niet van God komt. Ook het huidige gezag is door God ingesteld. 2 Wie zich tegen dit gezag verzet, verzet zich dus tegen een instelling van God en wie dat doet roept over zichzelf zijn veroordeling af.... 5 U moet dus haar gezag erkennen, niet alleen uit angst voor Gods toorn, maar ook omwille van uw geweten. Rom 13:1,2,5	Je moet God meer gehoorzaam zijn dan de mensen Hand 4:19 (Petrus en Johannes tegenover het Sanhedrin)
18 Slaven, erken het gezag van uw meesters en heb ontzag voor hen, niet alleen voor de goede en rechtvaardige, maar ook voor de onrechtvaardige. 19 Het is een blijk van genade als iemand, doordat zijn aandacht op God gericht is, in staat is onverdiend leed te verdragen. 20 Immers, is er enige reden om trots te zijn wanneer u de slagen verdraagt die u als straf voor uw wangedrag krijgt? Het is echter een blijk van Gods genade wanneer u verdraagt wat u moet lijden voor uw goede daden. 21 Dat is uw roeping. Ook Christus heeft geleden om uwentwil en u daarmee een voorbeeld gegeven. 1 Petr 2:18-21	7 De Heer zei: ‘Ik heb gezien hoe ellendig mijn volk er in Egypte aan toe is, ik heb hun jammerklachten over hun onderdrukkers gehoord, ik weet hoe ze lijden. 8 Daarom en ik afgedaald om hen uit de macht van de Egyptenaren te bevrijden en om hen uit Egypte naar een mooi en uitgestrekt land te brengen. Exodus 3:7,8 de brief aan Filemon, waarin Paulus vraagt aan een slaveneigenaar om de slaaf Onesimus zijn vrijheid terug te geven, omdat hij een broeder geworden is.

Leg uit waarom boven genoemde teksten in de linker kolom een dubieuze interpretatie kennen. Welke andere interpretatie zou je er tegenover willen stellen?

Abraham Kuyper (1837-1920)

Gebaseerd op *Het sociale vraagstuk en de christelijke religie*, Amsterdam: Wormser 1891, Kok 1990

Dit is de tekst van de toespraak die Kuyper hield voor het Sociaal Christelijk Congres van 1891 voorzien van voetnoten.

De Franse Revolutie verstoorde het organisch weefsel, verbrak sociale banden en hield tenslotte in haar atomistisch knutselwerk niets over dan het eenzellig, zelfzuchtig en voor zijn zelfstandigheid opkomend individu. (20)

Ten eerste: de Franse Revolutie moest oorzaak worden van een diepgaande sociale nood. Dit volgde uit de dubbele karaktertrek, die haar eigen was om vooreerst geldbezit als het hoogste goed voor te stellen en ten andere bij de worsteling om dit geld allen tegen allen op te hitsen... Het systeem moest op een kniebuiging voor de Mammon uitlopen. (21)

Ten tweede: hetzelfde systeem gaf geboorte aan de sociaal-democratie met haar openlijk proclameren van een komende revolutie. (22)

Voltaire en Rousseau zeiden: Geef ons een stem in het kapittel. Dan zullen wij u een geheel andere sociale huishouding leveren, die aan het privilege voorgoed de doodsteek toebrenkt. Ik zie niet in wat er... op logisch goede gronden tegen deze eis der sociaal-democratie zou zijn in te brengen. (23)

Het derde gevolg van de Franse Revolutie is *sociale kwestie*.... (24)

Wie van een sociale kwestie spreekt, bedoelt... dat er ernstige twijfel is gerezen aan de deugdelijkheid van het maatschappelijk gebouw, waarin we wonen. En dat er dientengevolge in de publieke opinie strijd wordt gevoerd over de hechtere grondslagen, waarop een doelmatiger maatschappelijk gebouw, dat beter bewoonbaar is, valt op te trekken.... Slechts dit ene is ... noodzakelijk te weten dat ge de onhoudbaarheid van de tegenwoordige toestand inziet en deze onhoudbaarheid niet verklaart uit bijkomstige oorzaken, maar uit een fout in de grondslag zelf van ons maatschappelijk samenleven. Voor wie dit niet erkent en acht dat het kwaad te bezweren is door kweking van vromer zin, door meer vriendschappelijke bejegening of mildere liefdegave – voor hen bestaat er een religieuze of een filantropische kwestie, maar geen sociale kwestie. Die bestaat voor u dan eerst zo ge architectonische kritiek hebt op de menselijke sociëteit zelf en dientengevolge een andere inrichting van het maatschappelijk gebouw gewenst en mogelijk acht. (25)

Beterschap ligt ongetwijfeld – ik deins voor het woord niet terug – op de socialistische weg, mits ge onder socialistisch nu maar niet verstaat het programma der sociaal-democratie, maar in dit op zichzelf zo schone woord alleen uitspreekt, dat ook onze vaderlandse maatschappij om met Da Costa te spreken ‘geen hoop zielen op een stuk grond’ is, maar een van God gewilde gemeenschap, een levend menselijk organisme. Niet een mechanisme uit delen ineen gezet, niet een mozaïek als brokkelvloer..., maar een lichaam met ledematen, staande onder de levenswet, dat we allen elkanders leden zijn en dat dus het oog de voet niet, noch de voet het oog ontberen kan. Het is die menselijke, die wetenschappelijke, die christelijke waarheid, die door de Franse Revolutie het diepst miskend, het stoutst geloochend, het grievendst in het aangezicht is geslagen. En het is in de grond van de zaak tegen het uit loochening geboren individualisme der Franse Revolutie, dat geheel de sociale beweging van onze tijd gekeerd is. (26)

Het wortelbeginsel is voor de Franse Revolutie haar godtergend *ni Dieu, ni maître*... Uit dit beginsel loopt niet één lijn, maar lopen twee lijnen. De eerste lijn breekt de bestaande orde van zaken af en laat niets staan dan het individu me zijn eigen wil en ingebeelde oppermacht. Daarnaast loopt een andere lijn, waarin ge verlost wordt om niet alleen God en zijn orde opzij te schuiven maar ook .... om te gaan zitten in Gods stoel en uit uw eigen brein een nieuwe orde van zaken te scheppen. En dit laatste nu doet de sociaal-democratie. (31)

Oh, het is zo diep onwaar, dat Gods Woord ons alleen boodschap over de redding van onze ziel. Nee, ook voor ons volksbestaan, ook voor maatschappelijk samenleven, stelt Gods Woord ons wel terdege vaste ordinantiën, trekt het zeer duidelijk zichtbare lijnen. Het is ontrouw aan Gods Woord als wij als christenen dit niet opmerken, daar niet mee rekenen en gemakshalve onze theorie en praktijk onvromelijk laten bepalen door de heersende opinie of door het gangbare recht (37).

Socialisten lasteren dat wij de arme afschepen met een 'wissel op de eeuwigheid'. De feiten weerspreken echter die lastertaal. Want wie geen vreemdeling is in onze christelijke gezinnen..., die weet wat de vreze Gods ook bij de laagste stand vermag. Die heeft gezien hoe elders in drankzucht en zonde het leven verkwist werd.... terwijl in arme christelijke gezinnen het levensgeluk met beperkte middelen genoten werd. Ze vragen niet. Ze bedelen niet onze werklieden. (42)

Abraham Kuyper gaat in deze tekst ver in zijn loyaliteit ten opzichte van seculiere voorvechters van meer rechtvaardigheid. Duidt dit aan met een L in de kantlijn.

Anderzijds trekt hij wel een grens. Duidt dit aan met G in de kantlijn.

Wat spreekt je aan in deze tekst?

Op welke punten heb je kritiek?

Groen van Prinsterer (1801-1876)

gebaseerd op Mr. G. Groen van Prinsterer, *Ongeloof en revolutie*, Kok 1922.

De eerste druk van *Ongeloof en revolutie* verscheen in 1847 een jaar voor het communistisch manifest van Karl Marx en Friedrich Engels

---

Om van de aard van dit onderwerp te doen blijken is het nodig te verklaren wat ik onder *Revolutie* en *revolutiebegrippen* versta. Met *Revolutie* bedoel ik niet de veel voorkomende gebeurtenis van wisseling van het openbaar gezag. Ook niet de omwenteling die in Frankrijk heeft plaatsgevonden. Ik bedoel met *Revolutie* de verandering van denkwijze en gezindheid in geheel de christenheid openbaar. Met *revolutie-begrippen* heb ik op het oog de grondstellingen van vrijheid en gelijkheid, volkssoevereiniteit, het sociale contract en de conventionele herschepping, die men als de hoeksteen van het staatsrecht opvat. De overtuiging, dat er veel onheil bij onze vaders en bij ons voortgekomen is uit deze wijsheid en uit haar bron, de verwerping van het evangelie, is bij mij versterkt door bestudering van de loop der gebeurtenissen. Opnieuw heb ik vastgesteld hoe de aanvaarding van deze theorieën een cirkel van ellende heeft voortgebracht. (14)

De Bonald heeft de waarheid beknopt uitgedrukt: ‘de revolutie is begonnen met de verklaring van de rechten van de mens. Ze zal alleen eindigen door de verklaring van de rechten van God.’ (15)

Wanneer het alleen ging om de ministeriële verantwoordelijkheid ging of rechtstreekse verkiezingen, of iets soortgelijks..., kon wellicht de christen onbezorgd zijn. Maar hier is het meer dan dit. Hier staat al wat de christen ter harte gaat op het spel.... De kerk wordt van de staat gescheurd om aan de staat overgeleverd te zijn. Dat de staat zich het recht toemeet om het christelijk onderwijs... te belemmeren, zo niet te beletten.... Dat vrij en volledige verkondiging der waarheid bijkans als rustverstoring wordt aangemerkt..... (19,20). De *Revolutie* is in omgekeerde zin wat de *Hervorming* voor de christenheid is geweest. Bij de *Reformatie* was onderwerping aan God het beginsel. Thans is het opstand tegen God (21).

Men ziet het goddelijk recht van de overheid als verouderd (48). Maar wij vereenzelvigen de wil van de soeverein niet met de wil van God. Wij richten geen altaar op voor de overheid (49). Het *droit divin* is geen kenmerk van alleenheerschappij (50), maar bevestigt het gezag en beteugelt de willekeur (53).

Als de waarheid van God vervalt, welke grond blijft er dan voor het onderscheid van rang en stand? Welke reden is er waarom ik gehoorzaam en een ander mij gebiedt, de een behoeftig is en de ander rijk?

Neem God weg en staat en maatschappij vallen uiteen. Er is een beginsel van ontbinding, die niet ophoudt (140).

Herinnert u de *Leviathan* van Hobbes en het *Contract Social* van Rousseau. Er is vrijheid en gelijkheid, een maatschappelijk verdrag, een staat, welks eenheid berust op het alvermogen van de algemene wil. Hoe wordt nu die wil gevormd en geconstateerd? Van onderen op wordt, door middel van het stemrecht, het souvereine volksgezag in een middelpunt belichaamd, vanwaar het als alvermogend staatsgezag namens het volk aan het volk met verbreking van elke tegenstand de wet geeft. Dus almacht van de staat (162,163).

Wat de volkssoevereiniteit voor een land is, dat is voor de wereld de soevereiniteit der mensheid. En aangezien er verschil van mening is over het algemene welzijn..., lost zich ook hier de wil van allen op in de willekeur van sommigen (240).

---

*Integenstelling tot Abraham Kuyper vinden we bij Groen van Prinsterer geen enkel woord van waardering voor de revolutionaire bewegingen van zijn tijd. Hij leefde dan ook in een tijd waarin voornamelijk radicalen zich wierpen in de strijd om sociale rechtvaardigheid. In de tijd van de **Tweede Internationale** (1889) was er in Parijs een grotere invloed van de **possibilisten**: zij wilden een geleidelijke hervorming van de samenleving. Uiteindelijk leidde dit tot een scheuring in de sociale beweging. De **Derde Internationale** werd in 1919 in Moskou gehouden. Daarin werd het zogenaamde **revisionisme** buiten gesloten. Het was dus een conferentie van communistische revolutionairen.*

Voor sommigen is Groen van Prinsterer nog steeds een inspiratiebron. De vraag is of ze zijn tekst goed hebben gelezen.

Maak een opsomming van de negatieve kwalificaties van Groen van Prinsterer over de revolutionairen van zijn tijd en geef aan waar hij de conservatieve standenmaatschappij verdedigt.

August Bebel (1840-1913)

citaten uit August Bebel, *Ausgewählte Reden und Schriften, Band 1*, Diets Verlag Berlin 1970, 283-299.

August Bebel was een prominente communist in Duitsland. Hij schreef de brochure *Die parlamentarische Tätigkeit des Deutschen Reichstages und der Landtage und die Socialdemokratie*. Bebel haalt hierin uit naar het christendom. Kapelaan Hohoff uit Hüffe schreef een reactie. De citaten hieronder komen uit Bebels replek in februari 1874 onder de titel *Christentum und Socialismus* dat door het Institut für Marxismus und Leninismus opgenomen werd in zijn verzameld werk. De (soms onvermijdelijk vrije) vertaling is van mij.

Wat is dus het christendom? Zoals elke andere godsdienst: mensenwerk. De mens met een bescheiden culturele achtergrond heeft geen duidelijke voorstelling van de natuur en de gebeurtenissen in de natuur. Hij maakt gebruik van de natuur, wordt er door beschadigd en is in haar greep. Hij heeft geen begrip van zijn positie als mens en schrijft alles wat hij niet begrijpt... toe aan een bovennatuurlijk wezen. Onbegrijpelijke gebeurtenissen worden volgens hem veroorzaakt door de willekeur van dit wezen. Door gebeden, ceremonies en offers hoopt hij diens gunst te winnen. (284)

Er volgt een uiteenzetting over tegenstrijdigheden in de Bijbel, de natuurwetenschappen die de Bijbel achterhaald maken.

Het christendom is onvrij en vijandig ten opzichte van cultuur. Het christendom leert om passief gehoorzaam te zijn aan de 'door God ingestelde' overheid. Het christendom verkondigt geduld en berusting in lijden. Mensen met bezwaren over wat hier beneden gebeurt brengen hun zaligheid in het hiernamaals in gevaar. Hierdoor wordt de mensheid verhinderd om zijn bestaan te verbeteren, zich te ontwikkelen en van zijn goederen te genieten. (294)

Mijnheer de kapelaan, uw bisschoppen, uw kanunniken, uw graven, uw baronnen, uw welgestelde burgers, die leiding geven aan de katholieke beweging, dat zijn niet onze mensen. Zij willen geen gelijkheid. Ze streven niet naar menselijk geluk. Anders zouden ze hun voorrechten wel opgeven of (op zijn minst) benutten om het welzijn van de mensen te bevorderen. Zij wijzen echter de hoofdverdedigers van de privileges, van de standen- en klassenheerschappij. Ze willen de barmhartigheid, maar niet het recht, de deemoedige onderwerping, maar niet de gelijkheid, het geloven, maar niet het weten. Terwijl het volk met het door moeitevolle arbeid verworven loon streeft naar een menswaardig bestaan, prediken zij dat je tevreden moet zijn. Ze troosten hen met de hemel, terwijl zij zelf in weelde leven en gelukkig zijn. Maar ze profiteren wel van de arbeid van anderen. (297,298)

Welke passages vallen je op?

In hoeverre is de kritiek van Bebel op het christendom nog steeds van toepassing op onze tijd?